

היכל החתם סופר

מליון שוביני בגשימת סופר ותורת
של מרנא ורבנא החתם סופר זי"ע א'

גליץ א' • פרשת פקודי • כ"ו אדר תשפ"ה

דבר המערכת

אור חדש על ציון תאיר

ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה להקריב בפני קהל עם קל חי מנחה חדשה, קנקן חדש מלא ישן, אוצר בלום מבית מדרשו ומאור תורתו של רבן של כל בני הגולה מאור הדורות מרן החתם סופר זכותו יגן עלינו ועכ"ל א'.

אחד יחיד ומיוחד הוא רבנו החתם סופר אשר שמו היה נערץ בקדושה בכל פינות ומחנות ועל כל איש ואיש באשר הוא. מגאוני הדורות העומדים על העדה מכל כנפות תבל, ועד לקשי יום המתפרנסים מעמל יומם כולם חלים למשמע שמו ולזכרון דמותו של החתם סופר.

מוצאים אנו את היחס לפסקיו באימה ובסילודין מצד גאוני האומה אדירי התורה מכל ארצות הגולה, ליטא כאונגרי"ן איטליה כגליציה ועוד. **רואים** אנו את החיל ורעדה לקדושתו מצד מאורי החסידות רועי ישראל וקדושי מדרו ומדורות הבאים אחרינו עד דורנו אנו. **מביטים** אנו באהבה העצומה אשר קושרים נפשות ישראל לדברי תורתו ומאמרי של רבנו, אשר גם אנשים אשר בשם פשוטים יקראו הדוקים בדברי תורתו בערגה וכיסופין - **ומבינים** אנו שנפש האומה הישראלית כולה אדוקה ודבוקה בנשמת החתם סופר זי"ע בקשר אמיץ ופנימי מאד.

בהתבטאות נדירה אמר פעם הגה"ק מצאנז-קלויזנבורג זי"ע **"כשנתן הקב"ה את התורה לעם ישראל, נתן יחד עימה את ה'חתם סופר'..."** וכל המוסיף גורע.

בזמנינו אנו זמן עיקבא דמשיחא אשר החושך יכסה ארץ והאמת נעדרת, הזמן גרמא להפיץ את דברי רבנו המסוגלים ליושר אור התורה וליראת שמים טהורה. וכבר העיד הג"ד אלחנן היילפרין גאב"ד ראדומישל זלה"ה בשם שר התורה הגאון מטשעביין שאמר בשם הרה"ק משינאווא זי"ע א' כי **"לשון החתם סופר בתשובותיו מסוגלות ליראת שמים"**. כך גם בשם מרן הגרי"ז מבריסק זלה"ה מעידים כן שהתבטא **"פון יעדע תשובה גיסט זיך יראת שמים"**.

ואילו בשם האבני נזר הביא הגה"ק ר' ישכר דוב ראטנבערג זצ"ל (בהקדמה לספר ירבה תורה עמ' יג) ששאלו פעם את תלמידו הגה"צ ר' וואלוויש בארנשטיין מטשענסטחוב זצ"ל אם אמת הדבר שאמר האבנ"ז שלימוד תשובה בחת"ס הוא סגולה ליראת שמים. ענהו הגה"צ הנ"ל **"אמת, אבער אביסל אנדערש - א סגולה קעגן דעות כוזבות..."**

ומה לנו גדול ממה שכתב הגה"ק מסאטמאר זי"ע (בוציא קדישא ח"א עמ' קעח) ששלח פעם אדם את בנו לשיבת פרעשבורג וביקש מרבנו החת"ס שישגיח על בנו בעינא פקיאח. השיבו החת"ס, הנך יודע שאני מטופל בעניינים רבים ולא אוכל להשיגה בפרטיות על כל תלמיד ותלמיד, אך אתה לכה ואיעצך, אדרבא, **אמור לבנך שהוא יתבונן עלי, וזה יועיל לו להצליח בלימודו!**.. אמור מעתה כשאנו נפיץ את אור דמותו של החתם סופר ויהא זכרו עומד נוכח עיני עם-קל-חי ודאי שזה יצית בהם את אור הקדושה והתורה ולבת התורה וקדושה תעלה מאליה.

יהי ה' אלוהינו עמו, ותפץ ה' בידיו יצליח, ונזכה להאיר את הארץ באור תורתו הבהיר של מרן זי"ע, ולהביא את מאור קדושתו לכל חדרי ישראל - ומלאה הארץ דעה את ה' עדי נזכה בקרוב לבניסן נגאלו בניסן עתידין להגאל בשתא דידן אמן.

מברכת אברהם אלב
באורכא

פנינים מתורת רבינו

ערוכים בשפה ברורה לשולחן השבת

וכך היה גם כאן במלאכת המשכן, כשראה משה שנגמרה המלאכה, הבין שודאי לולא הקב"ה עוזרם לא היו יכולים לעשות מלאכה גדולה וקשה כזו, ונמצא שהם כמעט לא עשו כלום, לכן אמר להם משה "יהי רצון שתשרה שכינה במעשי ידיכם", כלומר שיחשוב לכם הקב"ה בחסדו הגדול כאילו אתם עשיתם המשכן, ויהיה עשיית המשכן מכפרת על מעשה העגל.

תורה שבעל פה צריך לזקקה ולהגות בה
עד שיוציא דין לאמיתו

כל הוזהב העשוי למלאכה בכל מלאכת הקודש, ויהי זהב התנופה תשע ועשרים ככר

המקרא הזה אינו כסדרו לכאורה, כי היה לו לומר ויהי זהב התנופה העשוי למלאכה, אלא נראה שהכתוב בא לפרש שבחן של ישראל, שהם ידעו והבינו כי המנורה צריך להיות זהב טהור, היינו זהב מזוקק, שהוא אחד מאלף מזהב שאינו מזוקק (כמבואר בירושלמי שמאלף ככר זהב, נעשה ככר אחד זהב טהור), ולכן בא הכתוב ללמדנו שבני ישראל הביאו זהב רב כל כך, עד שאחר זיקוקם נשאר תשע ועשרים ככר של זהב טהור.

ואפשר לומר דהרי מנורה הוא רמז לתורה שבעל פה, והיינו שבתורה שבע"פ צריך האדם לזקקה ולהגות בה עד שיוציא הדין לאמיתו.

בני ישראל שמחו לעשות רצון השם להפסיק
המלאכה כמו כשזכו לעשות המלאכה

ותכל כל עבודת משכן אהל מועד

הנה בהקמת המשכן כתיב (מ, לג) **"ויכל משה את המלאכה"**, וכאן בגמר בנין המשכן כתיב **"עבודת משכן"**, וצריך להבין למה כאן נרמז ענין **"עבודת"** וקושי מה שלא נאמר בתחילת המלאכה.

ועוד יש לדקדק מה דמסיים **"ככל אשר ציוה ה' את משה כן עשו"**, ותיבות **"כן עשו"** צריך ביאור.

ונראה כי כל זמן שלא הוקם המשכן היה עבודה בבכורים, והיינו בבמות ציבור, ובבמות יחיד היו כל ישראל כשרים, ורק משהוקם המשכן נאסרו הבמות, ונפסלו כל ישראל מעבודה זולת הכהנים.

נמצא שביום גמר הקמת המשכן כלה עבודה מישראל, והיה להם להצטער על זה, מכל מקום שיבח הכתוב, שכיון שידעו שכך רצון השם, עשו כן בשמחה, כי כמו שהיה שמחה של משה רבינו כששימש ז' מילואים, כך שמחו הם על הפרישה מהעבודה, כמו ששמחו אהרן ומשה על הקריבה אל ה' לעבוד עבודתו.

תלמוד תורה חשוב יותר מעבודת הקרבנות

אלה פקודי המשכן משכן העדת אשר פקד על פי משה עבדת הלויים ביד איתמר בן אהרן הכהן
פירש"י: המשכן משכן - שני פעמים.

נראה שרמז כאן הכתוב לשני משכנות, האחד משכן אהל מועד, והשני הוא בית מדרש ללימוד תורה שנבנה בסמוך לו ממותר הנדבות.

ודקדק הכתוב לומר **"משכן העדות"** כלומר משכן הבית מדרש ללימוד, אותו בנה משה רבינו עצמו, ובו תלמידיו יושבים והוגים בתורה על פיו, משא"כ המשכן **"עבדת הלויים"**, הוא המשכן למקדש, אותו לא בנה משה עצמו, רק **"ביד איתמר בן אהרן הכהן"**, והטעם לזה, לפי שמעלת לימוד התורה בפרט בלימוד רבים, חשוב יותר מעבודת המקדש.

המהנה ת"ח מנכסיו זוכה לחלק בתורה

ואת האלף ושבע המאות עשה ויום לעמודים.

כידוע שרשן של ישראל הם ששים רבוא נשמות, נגד ס' רבוא אותיות התורה, כי לכל אחד מישראל יש חלק בתורה.

אמנם יש נשמות שהם מקליפת נוגה הסמוכה לקדושה, ולהם אין חלק בתורה, וגם לא אות מאותיות התורה, ומכל מקום יש להם תקנה להנות תלמידי חכמים מנכסיהם, כי המהנה ת"ח מנכסיו כאילו מדבק בשכינה, שעל ידו עוסק הת"ח בתורה ונעשה צדיק יסוד עולם.

וזה נרמז באותם אלף ושבע מאות וחמשה ושבעים, שהם היו יתירים על ששים ריבוא, ולא ידע להם משה תקנה, עד שעשה מהם ויום לעמודים שיתלו בהם עמודי עולם, כדי ללמד מכאן לדורות שאותם הנשמות הנותרים, תקנתם להיות ויום להחזיק עומדי העולם אלו התלמידי חכמים.

הקב"ה ברחמי מושיב לאדם
כאילו הוא עצמו עשה המצוה

ויברך אותם משה

פירש"י שברכם שתשרה שכינה במעשי ידיכם.

ענין ברכה זו נראה ע"פ מה שאמרו חז"ל (סנהדרין) שלעתיד לבוא הקב"ה מביא יצר הרע ושוחטו, הללו והללו בוכין, צדיקין בוכין ואומרים האין יכולנו לכבש את ההר הזה, ופירש הר"ף, שהצדיק חושב שלא יהיה לו שום שכר על התגברותו, כי לולי הקב"ה עוזרו אינו יכול לו, רק הקב"ה בחסדו נותן להם שכר כאילו הם כבשוהו.

החודש הזה לכם - עניני קידוש החודש

הפגישה בפראג בין החתם סופר לנועד ביהודה מקלס את תירוצו המחודד של החת"ס ונושקו על ראשו • היתכן שיהא בארץ ישראל יו"ט שני של גלויות ובחול לא • ואיך גילח המן את מרדכי ביו"ט שני של פסח • ולמה כשעבר חגגנו את החודש בחול מתו בנות שמואל שלא היו קשורות אליו • ומה פשר חזרתו של הדגו"מ תוך כדי גליונו

קושיית הצ"ח על המשמעות בדברי רש"י דבזה"ז שייך יו"ט שני באר"י

בבריתא (פסחים מז.) **לחם הפנים נאכל לתשעה לעשרה ולאחד עשר לא פחות ולא יותר כיצד כדרכו לתשעה נאפה בערב שבת נאכל בשבת לתשעה חל יום טוב להיות בערב שבת נאכל לשבת לעשרה שני ימים טובים של ראש השנה נאכל לשבת לאחד עשר לפי שאינו דוחה לא את השבת ולא את היום טוב.** והיינו דאכילת לחם הפנים ביום ה"א לאפיתתם תתכן באופן שר"ה חל ביום ה' ו' דאפינן להו ביום ד' ואוכלים אותם לשבת הבאה ליום א"א.

וכתב רש"י **ושני ימים טובים של ראש השנה דוקא נקט, דבזמן לחם הפנים לא היו שני ימים טובים של גלויות.**

והצ"ח הקשה **דבריו תמוהים דמאי איריא בזמן לחם הפנים, ואטו בזמן הזה יש בירושלים שני ימים טובים חוץ משני ימים של ראש השנה.**

תירוצו החרף של החת"ס שמשכח"ל כשגדול הדור בחול

את התירוץ המחודד של החתם סופר לקושיא זו זכינו לקבל יחד עם התיאור מתי נאמר, וכל זה בכתבי רבנו עצמו. הן בחידושי פסחים שם והן בשו"ת (ח"ב י"ד סימן רנב.) וז"ל בשו"ת שם:

"ונהיראנו כד הוינא טלי' בעברי דרך ק"ק פראג זכיתי לראות פני הגאון צ"ח זצ"ל ואמרתי לו במה שתמה בספרו על פירש"י הנ"ל הא בירושלים אפי' בזה"ל ליכא ב' י"ט של גלויות ומאי ארי' בזמן לחה"פ דכ' ואמרתי לו מי לא משכחת ליה בשרוב חכמי ישראל בח"ל ולא הניחו כמותם בא"י שאז מעבר' שנים וקובעי' חדשים בח"ל כמבואר בברכות ס"ג סוף ע"א גבי עובדא דחנני' בן אחי ר"י וכ"כ רמב"ם ספ"א מקדוש החדש ע"ש ואם יהי' רחוקים ע"כ יעשו שם שני ימים מספק ויהיה גם בא"י ב' י"ט של גלויות והוי מצי התנא למנוקט ב' יום טוב של גלויות סתם אלא משום שאי אפשר זה בזמן לחם הפנים דאז לעולם ב"ד הגדול בירושלים סמוך למקדש אבל בזה"ז כבר הי' אפשר שיקרה כן וכאשר היה בימי ר"ע באמת כמבואר שם בש"ס דברכות הנ"ל וישורו דברי בעיני הגאון ז"ל ואמר קאלוס."

והיינו דרבנו תי' את קושיית הצ"ח על יסוד דברי הגמ' (ברכות סג.) דרב חנינא בן אחי רבי יהושע כשירד לבבל עסק שם בעיבור שנים וקידוש חדשים ולא הניחו לו בני אר"י ובקשו לנדונו על כך משום דאין מקדשין אלא ביהודה (סנהדרין יא.) ודרשוה מקרא דלשכנו תדרשו (דברים יב. ה.) והקשה להם ממה שעבר ר"ע בנהרדעא (כמבואר ביבמות קכב.) ואמרו לו שאני ר"ע גדול הדור הוי ולא הניח כמותו בארץ ולכן שרי. ומעתה אמר רבנו שבזמן שאין לחם הפנים אכן משכח"ל שיהא יו"ט שני בארץ ישראל והיינו באופן שגדול הדור ורוב חכמי ישראל בחול שמקדשין את החודש שם, ונמצא דאר"י שהוא מקום רחוק משם ינהיג יו"ט שני מספיקא דימא. ולכן נקט רש"י דבזמן שיש לחם הפנים לא משכחת לה שיהא יו"ט שני באר"י אלא בר"ה.

האחרונים יישובו עם דברי חתם סופר אלו דברי רש"י במקום נוסף על זה הסגנון, והם בסוכה (דף מב.) על מתני' דהחליל פעמים ששה פעמים שבעה שכתב רש"י **"פעמים שהוא ששה, כגון שחל יום טוב ראשון**

בשבת, דפשו להו ששה של חול המועד, דבזמן מקדש אין עושין יום טוב שני". ותמוה גם כאן אמאי כתב דרך בזמן המקדש אין עושין והתי' כנ"ל (כ"כ בנתן פריי סוכה שם. ועי' גם שו"ת בנין ציון ח"א סי"ז תשובת הגה"ק המנח"א ממונקאטש שכ"כ).

ישוב נפלא על קושיית היערות דבש: מרדכי הצדיק קידש את החודש בחול

עפ"י דברי החת"ס מצא הגאון ר"י זילברשטיין שליט"א (קובץ קרואי מועד תשנ"ח) ישוב נפלא לקושיית היערות דבש'. דברש"י במגילה (טז. ד"ה להענינו) כתב דיום השלישי של תענית אסתר שבו ביום הרכיבו את מרדכי בחוב העיר היה ביום ט"ז ניסן. והקשה היערות דבש (ח"א דרוש יז) דלפ"ז תמוה איך הותר להמן לגלח את מרדכי בו ביום כמו שאמרו בפ"א דמגילה (שם טז.) והא הוי יו"ט שני של גלויות.

וכתב הגאון הנ"ל דעפ"י דברי החת"ס נוכל ליישב גם כאן, דבאותה שעה היה מרדכי ורוב הסנהדרין בחול וקבעו החדשים שם ושפיר לא נהג שם יו"ט שני באותה שעה [אלא דביערות דבש גופיה כתב במק"א דבזמן נס פורים כבר היו הסנהדרין קבועים בירושלים ושפיר אתי קושיא זו לשיטתו].

חידוש היוצא מתוך דברי החת"ס דבזמן הבית לא שרי לגדול הדור לקדש בחול

חידוש היוצא מתוך דברי חתם סופר אלו הוא, דבזמן שביהמ"ק קיים ליכא להיתר לקדש את החודש בחול אף כשגדול שבדור שם, דהא כ"כ רש"י דבזמן שלחם הפנים קיים אין שייך שני י"ט רק בר"ה. וכן סיים בחידושו למסכת פסחים שם **"אלא בזמן לחה"פ לא היה אפשר לעבר שנים בחול" דהמקום גורם וקמת ועלית אל המקום כתיב'** ודלא כמשמעות הדברים בשו"ת דבמצאות היו הסנהדרין בא"י.

אמנם לחידוש זה שכתב רבנו מדיליה מצאנו האחרונים מקורות מפורשים בדברי הראשונים. א' מדברי המאירי במסכת סנהדרין יג. שכתב כן מפורש דבזמן הבית ליכא היתר לקבוע חדשים בחול. וכן מצא בשבט הלוי (ח"א סי' קט) מקור נוסף לחידוש זה של רבינו בדברי הרמב"ן בהשגותיו על ספר המצוות (מצוה קנג).

ישוב מחודד עפ"י החידוש הנ"ל בירושלמי דבנתיה דשמואל

רבנו במסכת כתובות הוציא מן החידוש האמור רווח גדול בפירוש דברי ירושלמי התמוהים. דבגמ' (כתובות ג.) מסופר על בנות שמואל שנשבו והגיעו לאר"י והתירם ר' חנינא להינשא לכהנים למרות שהיה קול שיש עדים במדינת הים שנטמאה ואמר לרב שמן בר אבא שהיה כהן לישא אחת מהן. ובירושלמי (כתובות פ"ב ה"ו) מסופר דנשא בר שמן הראשונה ומתה עליו, וחרז ונשא השניה וגם היא מתה עליו, ואמרו בירושלמי דכל זה למה משום חטא חנינא בן רבי יהושע שעבר את השנה בחול כמזכר לעיל מסוגיא דברכות. וע"ד הפשט אינו מובן מה ענין חטאו של חנינא לבנות שמואל.

ובתוס' הביא סוגיית הגמ' בקידושין (דף ב.) דאמרו דא"א ללמוד ממה שלא חשש כאן רב חנינא לעדים במדינת הים להקל בזה גם באשת איש, ופרש"י דהיינו טעמא משום דשבויה הוי לאו בעלמא ואילו א"א

בסקילה. והקשה ר"ת בתוס' דהא גם בשבויה משכח"ל איסור סקילה אם תנשא לכהן וישמש בנם ע"ג המזבח בשבת דאם זר הוא הוי איסור סקילה.

וכתב החת"ס (כתובות שם) דעפ"י מה שכתב דלא שרי לגדול הדור לקדש החודש בחול אלא שלא בפני הבית, נוכל לפרנס דברי הירושלמי, דמה שהתיר רב חנינא את בנות שמואל הוא משום דהוי ס"ל דקדושה ראשונה לא קידשה לעת"ל ועל כן אסור להקריב קרבנות בזה"ז ושוב לא יצייר שיבואו לאיסור סקילה מחמת התרת השבויה ועל כן לא חשש לעדים בצד אתנן. ומאיכא הוציא כן שקדושה זו לא קידשה לעת"ל, ממה שחנניא אחי ר"י קידש החודש בחול ובהכרח דפקעה קדושת המקדש ועל כן כבר מותר לקדש בחול, ונמצא שנענשו בנות שמואל מפני שקידש חנניא החודש בחול.

בשבט הלוי נתקשה בדברי רבנו שתלה הדבר ברוב חכמי ישראל

והנה מרן ז"ל כתב דכי שרינן לקדש בחול היינו כשרוב חכמי ישראל בחול ולא הניחו כמותם באר"י. ובשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' קכ"ט) תמה בזה מהיכן הוציא רבנו תנאי זה דבעינן שיהיו רוב החכמים שם, הא מרהיטות הגמ' סגי במה שגדול הדור בחול ואז אף אם רוב החכמים נשארו באר"י מ"מ שרי לקדש. וכן דהא ר"ע בזמן התנאים ודאי היו רוב חכמי ישראל על אדמתם. וכתב שם ליישב עפ"י דברי המנח"ח ע"ש.

עוד נתקשה שם על דברי רבנו בכתובות שם שכתב דהא דמותר לגדול הדור לקדש בחול תלוי בדין קדושה ראשונה כו', דמדברי הרמב"ן בספר המצוות (שם) מוכח דהכל תלוי בישיבת הסנהדרין בצד המזבח ע"ש.

רבנו ז"ע מספר על פגישה זו במקו"א

אגב, פגישה זו עם הנוב"י מוזכרת בכתבי רבנו גם במקום אחר [בענין טומאת כהנים בזה"ז] ושם מוזכר התאריך וז"ל (שו"ת שם סימן של"ח): **"ונהיראנו כד הוינא טלי' יוצק מים ע"י מורי חסיד שבכהונה הגאון מה"ו נתן אדלער ז"ל שנת תקמ"ג בעברנו דרך פראג ראה פני הגאון נב"י זצ"ל והי' פלפולם בדברי הראב"ד והנב"י הראה למורי זצ"ל את אשר כ' על גליונו ומ"ו ז"ל פלפל עליו ונפרדו זה מזה והחליפו פלפולם ע"י ואני הייתי מוציא ומבי' הדברים, ואז חזר בו הגאון נוב"י והוסיף על הגליון הך אמר יחזקאל וכו'..."** בשנת תקמ"ג היה החתם סופר בן עשרים והנוב"י היה גדול הדור וזקן כבן ע' שנים, וקילס את תירוצו של העולם אשר למולו. זאת ועוד מביא בספר 'עצי השדה' (הדרן עמ"ס פסחים) בשם תלמידי החתם סופר דלא נח רוחו של הצ"ח באותה שעה עד שנשקו על ראשו.

יצוין, שתשובה זו של מרנא ז"ל שופכת אור על גליון הדגו"מ ביו"ד סי' שעב, שהאריך שם בשני גליונות להתיר טומאת כהנים בזה"ז, ובסוף הגליון השני מתחיל אמר יחזקאל מה שכתבתי בגליון בשני סעיפים הנ"ל נמשכתי כו' אבל עכשיו נתתי אל לבי כו' לכן הדרנא בי מלהתיר לכהן לילך כו'. והקורא את דבריו ואינו יודע מדברי החת"ס הנזכרים אינו מגבין מה גרם לו לחזור בו באמצע גליונו ולהפך דעתו, ועפ"י דברי החת"ס זכינו להבין את רוח הדברים.

בצל רבו הנשר הגדול מוה"ר נתן אדלר זי"ע (פרק א')

אדלער כ"ץ ז"ל על העלם, כי ראהו שהוא כלי המחזיק ברכה, ברכת ה', ויתאו מאוד להניקו משדי תורתו, ויאספהו אל ביתו, חדר תורתו, הושיבו בחיקו, לא זז ידו מתוך ידו, נתן עליו מהודו, ויביאהו אל חדריו, גלה לו תעלומי החכמה, וסוד ה' לא הסתיר מנגד עיניו, כי ידע את קדושתו ותומת לבו כי רבה היא.

תולדות רבנו שכתב בנו בעל מכתב סופר

ואבא היום - היום יצאתי והיום באתי, מכאן שקפצה לו הארץ

שמענו כמה פעמים וכו' ששמע מק"ז מרן ההתעוררות תשובה זצ"ל, שכאשר נסע החת"ס עם הגה"ק רבי נתן אדלר זצ"ל לכהן בעיר באסקאוויטץ בחורף תקמ"ג והיה לו "קפיצת הדרך" אמר החת"ס שעינו לא משה מתוך רבו אף רגע כמימרה, וראה שרבו לא השתמש בשמות הקדושים, אלא שהיה לו קפיצת הדרך כי "רצון יראיו יעשה".

מורא רבך

...שהעיד (הח"ס) על עצמו שסובל כל ימיו ממחלת המעיין, מחמת הפחד הנורא שהיה לו בעת אשר ישב אצל רבו הגאון רבי נתן אדלר זי"ע"א וכל בני מעיו נהפכו בה"ק מצאנו קלויזנבורג, ספר תפארת בנים עמ' תלה בקרבו מרוב פחד.

רואה ואינו נראה

פעם אחת באו פקידי הממשלה על ידי מסירה לבית הגאון רבי נתן אדלר זצ"ל לחפש אחר ספר תורה שהוא שהיו בו טבעות של כסף על עץ חיים של הס"ת, כי יבא דבר המלך אז ליתן כל כלי הכסף לצורך המדינה. בחפזו לקח הספר תורה ונתנו על יד תלמידו משה סופר והעמידו באמצע החדר, ופקידי הממשלה חפשו בחפש מחופש בכל זויות ובכל פינה, ולא הרגישו ולא פגעו ולא נגעו בנושא הספר, כי עשאו רבו לרואה ואינו נראה.

וכאשר סיפר פעם זקני זצ"ל הדבר, אמר שאין להפליא על רבו בגוף הענין אבל מסוכן הדבר לעשותה. מוה"ר שלמה סופר, חוט המשולש עמוד לא בהערה

הגרנ"א מסר לרבנו ז"ל בהפרדו מעמו את סודות שיר השירים

סיפר לי מרן הגאון בעל הדעת סופר ז"ל מפרשבורג, ששמע מפי אביו הגה"ק השבט סופר זי"ע ששמע מהגה"ק רבי שמעון סופר מקראקא זי"ע המכתב סופר, שמרן זי"ע אמר שיר השירים רק פעם אחת בחודש בערב שבת, כי בהפרדו מרבו הכהן הגדול רבי נתן אדלר זי"ע לימדו שיר השירים בב' אופנים ומאז לא אמר שיר השירים אלא בהכנה דרבה ובכוונה עצומה והיה צריך לזה זמן רב.

הגרנ"א בערנפעלד זצ"ל, הקדמה לספר ח"ס על שיר השירים

הנשר הגדול החסיד שבכהונה הגאון רבי נתן אדלר זצ"ל עמד בראש בית מדרשו בפרנקפורט שבגרמניה ושם נקבצו אליו תלמידים רבים, וביניהם רבנו החתם סופר בעודו עלם צעיר כאשר הביאו אביו לבית מדרשו של שם ללמוד תורה. הגרנ"א אדלר שנועד בהנהגותיו המיוחדים בהרבה ענינים אשר לא היו מקובלים ללב ההמון הבער, סבל מרדיפות גדולות בפ"פ כאשר חשדוהו בחסידות או להבדיל בשבתאות. עד שבשנת תקמ"ב, נאלץ הגרנ"א אדלר לעזוב את עירו מהתגברות הרדיפות. הגרנ"א עזב את עירו ונענה להצעה לשמש כרב העיר בוסקוביץ' שבמורביה (היום בצ'כיה). החתם סופר הצעיר גלה עם רבו מפרנקפורט למורביה. אך גם שם לא הצליחו הרב ותלמידיו להניח את דעת ראשי הקהילה ובשנת תקמ"ו שב הגרנ"א לעיר מולדתו פרנקפורט. החתם סופר ליווה אותו עד העיר פיורדא הסמוכה לגירנברג שבמדינת בווריה, שם הכתיב הגרנ"א להחת"ס בשעת פרידתם, את חשבון זמן לילה ויום של כל השנה, כפי שציין זאת החתם סופר במפורש בסוף המסמך. בפקודת רבו לא חזר החתם סופר עמו לפרנקפורט בלא המשיך את דרכו למדינת מורביה והשניים לא התראו עוד עד יום מותו של הגרנ"א.

רבנו ז"ל בגיל 10 שנים דורש בפני חכמי פרנקפורט ומתווכח עם זקנו מהרש"ף

בימים ההם שמו לחוק בבי מדרשא של רבינו הגדול קדוש ה', הגאון מוהר"ר נתן אדלער כ"ץ זצ"ל, אשר בכל שבת קודש ידרוש חד ממופלגי תלמידיו בעניניא דעסיק ביה, איש כפי אשר חננו ה'. והיה אבינו זצ"ל אז כבן עשר שנים, וקנא באחיו קנאת סופרים המרבה חכמה, וימצא כן ידו להכניס גם הוא לתוך חברת תלמידיו הגאון מהר"נ אדלער זצ"ל, והגאון זצ"ל שמח לקראת מבוקשו, כי אהבו מאוד. והיה בשבת קודש ויבואו חכמי פראנקפורט דמיין, ובראשם הגאון ה"ה מוה"ר אדלער זצ"ל, ואחריו עדרו תלמידיו מופלגי בחוריו, והנה דרש דרש את אשר מצא כתוב בספר מהרש"ף זצ"ל, ויערוך מלחמה את דברי זקנו, ויפלפל ברוחב ביתו לסתור דבריו. ויגרע בו אביו, ויהס את קולו, קול הדורש, ולא נתנו לגמור את דבריו אשר הכין לו. אך להגאון מוהר"נ אדלער זצ"ל היו נראין דברי תורת משה מדברי אביו, ולא יכול להתאפק, כי אהבת האמת בערה בו, והוכיח את אבי הנער לאמר, כי לא כן יעשה להכלים את בנו, שיפה כחו וכנים דבריו, ישגה מאוד אחריתו. והיה בשמוע משה את דברי רבו הגאון זצ"ל, ויצר לו בלבבו, פן יהיה לו לחטא ח"ו אשר על ידו נתבייש אביו לעיני העדה, ויחזק לבו בה', ויתן תודה לאביו לאמר: "הלא כנים דברי אבי אשר דבר אתי קשות, אם גם נראין הדברים אשר אמרתי, עם כל זה קטנתי עוד מלהשיג על דברי אדוני אבי זקני, ולא יאות לנער כמוני, והנה אך משגה הוא אתי, ואתו הסליחה". ויתמחו מאוד חכמיו, שומעי דברי העלם הזה, משתאים על חכמתו ורוחב לבו, גם במעלליו יתנער נער כי ה' עמו ויעל. ותרב אהבת רבו הגאון מוה"ר

פניני הלכה

הלכות שבת צחצחתי רבינו לשולחן השבת

בישול בדבר שהולך לאיבוד וכמה פרטים למעשה בענין זה

לדעת החת"ס יש בכך איסור מדרבנן. ולפי"ז יוצא לנו כמה פרטי דינים, כדלהלן:

פרטי דינים למעשה ע"פ האמור

א. אסור ליישב כלים, מול מקור חום שהיד סולדת בו, שבכך המים מתבשלים.

ב. אסור ליישב מגבת על תנור חימום [רדיאטור], שבכך המים שבמגבת באים לידי חום שהיס"ב, אף שהם מתאדים והולכים (ראה שו"ע סי' ש"א סמ"ו וברעק"א בגליון השו"ע שם, ובביאור הגרנ"א שם).

ג. אסור לחמם חלה קפואה ע"ג קדירה רותחת, אם יש על החלה גלידי קרח, שמי הקרח מתבשלים בכך (ראה שו"ת מנחת יצחק ח"ט סי' ל"א, ושש"כ פט"ו הערה ל"ב, ועוד).

ד. מי שידי רטובות, אין לו לנגבם במגבת המכסה את הקדירות שעל הפלטה, משום שבכך הוא מרטיב את המגבת והמים שבו יתבשלו מחום הפשלטה (ראה מאור השבת סי' ג' סעי' ט"ז).

ה. וכל שכן שאין להכניס מים ל"מכשיר אדים חמים", שהמים מתבשלים בו במטרה להנות מהאדים היוצאים מבישול המים (ובזה י"ל שאף לדעת החת"ס יש איסור תורה, ראה ספר דרכי הלכה הוספות לסימן שי"ח משכב"ז). זולת במקום סכנה שהתירו בו איסורי תורה.

מלאכת המבשל

המבשל בשבת חייב, ובכלל איסור זה אם הרתיח מים לשיעור שהיד סולדת בהם שהוא חייב משום בישול (ודינים אלו נתבארו באו"ח סימן שי"ח).

בישל מים שלא לצורך שתיה אם חייב

גם המבשל מים לבד (כלומר שאין בו שום דבר מאכל או תבלין), חייב, ואף שהוא ראוי לשתיה בלא הבישול. ואפילו מבשל המים לצורך רחיצה ולא לצורך שתיה, נמי חייב (כמבואר במסכת שבת מ. ומא), וה"ה במבשלו לצורך אחר, כגון לצורך הדחת כלים, שהוא חייב אם נתחמם כשיעור שהיד סולדת בו (ראה סי' רנ"ג במג"א סקמ"א ובמשנ"ב ס"ק ק').

כשהדבר המתבשל הולך לאיבוד,

חידוש החתם סופר בזה

ומכל מקום חידש רבינו החתם סופר (שו"ת יו"ד ח"א סי' צ"ב) שאם מבשל דבר שהולך לאיבוד, כלומר שע"י הבישול הוא מתאדה והולך עד שבגמר הבישול לא יאר בידו מאומה, ככה"ג אין איסור תורה, כיון שבמשכן היו מבשלים רק דבר שצריכין לו. ומכל מקום גם לדעת החת"ס יש בו איסור עכ"פ מדרבנן.

והגם שיש חולקים על החת"ס, וסוברים שיש בכך איסור תורה [ראה מרדכי שבת סי' תל"ד, ובשו"ע או"ח סי' ש"א סעי' מ"ו, ולשון הדינים סי' רע"ד, ותוס' הרא"ש יבמות ו: ויע"ע פרמ"ג סי' תקי"ד א"א סק"ג, ועוד], מכל מקום הרי גם

בקרוב קדושים

שבתי עין זי"ע בפי צדיקי ועארי הדורות

רבנו הישמח משה:

שרש נשמת רבינו הוא שרש נשמת הרמב"ן

בהקדמה לספר ישמח משה על נ"ך אי' "שמעתי מאדמו"ח בעל ייטב לב זצ"ל שכמה פעמים זקנו הישמח משה דבר בקדשו מהחתם סופר צללה"ה כשהיה עוד בחיים חיותו, כי החתם סופר נפטר שנה אחת קודם שנפטר הוא זצ"ל, והבין מתוך שיחותיו ודעותיו ז"ל ששרש נשמת החתם סופר הוא משרש הוא נשמת נשמת הרמב"ן ז"ל וכו', ואמר אדמו"ח ז"ל שפלא בעיניו שלאחר כמה שנים יצאו לאור ספרי החתם סופר וראה אשר על הרוב רגיל על לשונו דברי הרמב"ן ז"ל, וכמעט ברוב תשובותיו דיבר בקדשו מהרמב"ן ז"ל עכ"ל.

ועדות נאמנה זו של רבנו הישמח משה שופך אור על התבטאות של רבנו עצמו כמו שאמר הגאון מהרי"ץ דושינסקי זצ"ל (ומובא בהקדמת טוב ירושלים על פירוש הרמב"ן לתורה) בשם רבו הגאון רבי זקניל רבא זקני, ולא יאות לנער מרבו החתם סופר זצ"ל "שמעתי זה היה חותם שמו משה הק' סופר, ולא חתם הק' משה, כדי שלא לכתוב מילת קטן קודם השם משה, שזה היה גם שמו של הרמב"ן..."

כדברים האלו כתב בספרו גם הגאון רבי יוסף נפתלי שטרן ז"ל (ספר שני הסופר פרק ז' דף רל"ב): "ידוע שורש נשמת רבינו החתם סופר נשמת הרמב"ן ז"ל", ועיין מה שכתב בזה בספר לב העיברי על צוואת החתם סופר קודם ד"ה בנותי וכלותי וכו', ועוד שם בסוף הצוואה ע"ש."

היכל המעשה

עבודת ספרי הור' עזריה רבינו ז"ל

הוא מולל את זקנו במבוכה, מלחמה פנימית עזה השתוללה בקרבו, איים להתפרץ בקול רעש גדול. המתח שבו היה נתון גרם לו להרהר שוב ושוב האם להכנס או לא, האם להפריע או לא... בהחלטה נחושה הוא פתח את הדלת, אך לאחר מחשבה רגעית חזר וסגר. לא, הוא לא יפריע, היטב הוא יודע את המשמעות... דקות מספר הוא המשיך להסתובב הלך ושוב כולו כהר געש העומד להתפרץ... ושוב ניגש אל הדלת, פתחו בהיסוס, אבל למראה עיני מורו ורבו הנערץ, הוא שב אחורנית, ושוב נסגרה הדלת ור' משה נשאר בחוץ...

אך לא לזמן רב. מרגע לרגע ברור לו יותר ויותר שהפעם זה שונה. על המקרה הזה ודאי מותר לו להכנס וגם להפריע. הרי עתיד הישיבה מוטל על כך המאזניים, עתידים הרוחני והגשמי של כל הבחורים לוט בערפל, מפעל התורה הענק שייסד ובנה בעמל מורו ורבו הענק שבענקים, נמצא בסכנת סגירה מיידי.

ולמרות שידע היטב עד כמה מקפיד מורו ורבו ראש הישיבה הגה"ק בעל החתם סופר ז"ע לכל יפריעוהו במהלך שיעורו הקבוע בישיבה. הפעם מרגיש ר' משה שזה שונה. הפעם ודאי רבו יסכים עמו שהוא צריך להפסיק, הוא עוד יודה לו על כך...

פרשבורג היהודית פרחת ושגשגת בתקופת כהונתו של רבינו החתם סופר, הישיבה הקדושה שהוא יסד בה, הקרין קדושה והתעלות על העיר והמחוז כולו, כאשר רבינו הגה"ק בעל החתם סופר ז"ע עומד כחומה בצורה לוחם מלחמת הקודש להשאיר את העיר בטהרה, חף מהשפעת המשכילים הנלוזים.

כך שלא פלא שהמשכילים חיפשו כל הזדמנות להרע ולהציק לרבינו הקדוש ולשיבתו הרמה, הצלחתם היו לצנינים בעיניהם הרעות. אך הגדיל מכולם בן בליעל ושמחה שמו, משכיל חוטא נאלץ שנמשך אחר שרירות ליבו, שהיה מרבה להציק ולהטריד את תלמידי הישיבה, ובכל הזדמנות חיפש תחבולות להצר את צעדיהם.

אך עתה הגדיל נוול זה לעשות, שמחה המשכיל הודיע נחרצות לבחורי הישיבה ופרנסיה, כי עומד הוא לפנות אל שלטונות המחוז, ולהגיש הלשנה חמורה על החת"ס וישיבתו, הוא יגלה את אזניהם שבחורים מכל רחבי סלובקיה והונגריה באים לשם במטרה להשתמש מלשרת בצבא, ומפירים את חוקי המדינה ברגל גסה...

למרות שבחורי הישיבה ותושבי העיר כבר הורגלו להצקות המשכילים, ולמדו לשתוק למול צעקותיו ומעשיו של שמחה, הפעם הבינו שמדובר במשהו אחר. רף חדש ומסוכן שעלול להמיט שואה רוחנית על הישיבה ומיטב בניה. הפעם מדובר על שאלת עצם קיומה של הישיבה הקדושה והפריחה הרוחנית שבעקבותיה. מול איום כזה כבר לא יכלו להבליג, הפעם - הבין ר' משה פרנס ומנהל הישיבה שאין מנוס מלהתייחס בכובד ראש לדבריו של שמחה.

ובכך אנו מוצאים את ר' משה, מחליט להפסיק את ראש הישיבה רבינו החת"ס באמצע שיעורו, על מנת להתייעץ ולקבל הדרכה מה לעשות למנוע את הגזירה. בקול בוכים סיפר ר' משה למרנא החת"ס על אימויו של הרשע, ועל הסכנה המרחפת קעת על הבחורים ועל עתידם, וסיים "רבינו, חייבים לפעול ולעשות משהו בנידון". רבינו החת"ס הקשיב, הנהן בראשו, והשיב קצרות "איך טוה דאך?" ["הרי אני עושה"], ותכף חזר למסירת השיעור כאילו מאומה לא קרה.

שעה ארוכה המשיך החת"ס בשיעורו מבלי שינוי, אולם תיכף לאחר השיעור ביקש החת"ס לקרוא לפניו את שמחה המלשין, אך ההוא בחוצפתו סירב לבוא, בשמעו כך לבש רבינו את המעיל, ויצא לביתו של שמחה לדבר על ליבו שיבטל מזימתו... אולם רשע זה, ענה בזלזול ושחצנות "אין מה לדבר, מחור בבוקר נתראה בבית משפט...". החת"ס החדיד בו מבט מלא משמעות והפטיר לעברו "בוקר ויודע השם את אשר לו", ועזב את ביתו...

עד שלא הגיע החת"ס חזרה לביתו, כבר רדפה אחריו אשת המשכיל ובקול בוכים ביקשה מהחת"ס שימחל ויתפלל על בעלה, יען ברגע צאתו של החת"ס מביתם, נשתרבבה לשונו, שיעולים מוזרים תקפוהו, והוא מפרפר בפרפורי גסיסה... אך החת"ס השיב בתקיפות "אני מתפלל עליו בכל יום: ולמלשינים אל תהי תקוה..."

לא עברו שעות רבות, והלווייתו של אותו רשע עברה תחת חלון ביתו של רבינו ז"ע, כשהוא מפטיר לנוכחים "על כך כתוב שמחה לארצך וששון לעירך, כאשר 'שמחה בארצך' כששמחה המלשין מובל לקבורה באדמה, אזי 'ששון לעירך' העיר פרשבורג צהלה ושמחה..."

(מקור: הרה"ק מנאסיד בשם רבו הרה"ק משינאווא ז"ע, בספר "רבינו הקדוש משינאווא" עמוד שכ"ז)

הליכות והנהגות

עבודת רבינו רבינו ז"ל

ענייני ומנהגי חודש ניסן

לעשות, דלכך כפל הכתוב "ושמרתם ועשיתם", להורות שאפילו למד ובקי, מ"מ בשעת מעשה יש לו לחזור וללמוד, וכל שכן קודם הרגלים והמועדים, ולכן אמר הכתוב "ולמדתם" היינו לימוד קודם זמנו, "ושמרתם" היינו בשעת עשיה תחזור ללמוד הדיו, ע"ש (עוד).

ברכת אילנות

הרואה בימי ניסן אילנות מלבליבין מברך ברכת האילנות, וברכה זו אפשר לברך כל זמן שעדיין נמשך ימי ניסן דתקופה, אף שנמשך לתוך חודש אייר, כגון אם חל תקופת ניסן בכ' בניסן, אז אפשר לברך ברכת אילנות עד כ' באייר (הנהגות לשו"ע א"ח סי' רכ"ז, וע"ש במשנ"ב סק"א ובכ"ח שם דעות נוספות עד מתי אפשר לברך).

התענות בחודש ניסן

אין מתעניין בחודש ניסן כלל, אפילו יחיד בצנעה אסור, ואין להקל בזה אפילו אחר עבור ימי החג (שו"ת א"ח סי' ק"ג, ודלא כהמג"א סי' תכ"ט סק"ה שמיקל אחר החג).

תחנון ביום י"ג ניסן

כפי שנפסק בשו"ע (סי' תכ"ט סעי' ב') כל חודש ניסן אין אומרים תחנון, י"ב ימים ראשונים מפני הקרבת הנשיאים, וי"ד הוא ערב יו"ט ואח"כ יו"ט (וכמו שביאר המג"א שם סק"א), וגם ביום י"ג ניסן אין אומרים תחנון, וכמה טעמים יש בזה, ומה גם דמשמע במדרש רבה שהוא יום מילתו של אברהם אבינו ע"ה, ולכן רב טוב לההוא יומא, וראוי לעשותו יום טוב (הנהגות לשו"ע א"ח סי' תכ"ט על מג"א שם).

זמן אפיית המצות

פעמים אפה רבינו החת"ס את המצות כבר ביום י"א ניסן (בתשובתו שבחלק אבה"ע ח"ב סי' ק"א, שנכתב ביום י"א ניסן תקפ"ח, העיד שבאותו היום היה טרוד באפיית המצות, וכן הוא בתשובה מאוחרת יותר בחלק ח"מ סי' קע"ז שנכתב ביום י"א ניסן תק"צ, וציין שכתב בחפזו ביום אפיית מצה. אכן ראה חוט המשולש עמוד קמ"ה, ובמנהגי חת"ס פ"י אות ב').

לימוד עשרת המכות לתינוקות קודם החג

המלמד את התינוקות קודם החג מעשה עשר מכות שהכה הקב"ה במצריים, משנים להם את סדר המכות מפני הסכנה, אולם מלמדין אותם את הסימן "דצ"ך עד"ש באח"ב" כדי שבליל הסדר יאמרום כתיקוננו (דרשות, דרוש לשבת הגדול שנת תקפ"ח).

ראשון לחדשי השנה

"החודש הזה לכם ראש חדשים", התורה לא נתנה שמות לחדשי השנה, רק ראשון ושני, כדי שיהיה זכרון למעשי בראשית. ומכאן תוכחת מוסר להקפיד שלא לכתוב במכתבים וכד' חודשי אומות העולם ושמותיהם, רק להקפיד לכתוב כמנין חודשי התורה (ראה תורת משה פרשת בא, שר"ת חלק ח"מ סי' א' ד"ה ונחזור, ובדרשות ח"ב דף שט"ו).

שגב מעלת חודש ניסן

חודש ניסן נקרא ראש וראשון, כי הוא ראש וחשוב, וכל העולם לא נברא אלא בשביל חודש זה, והוא התחלת מתן תורה (תורת משה השלם פרשת בא ד"ה החודש הזה), וימי החודש הם ימי שמחתנו וצמיחת מזלנו, וימי עניני הם לאומות העולם (דרשות, לחודש טבת-שובב"ם דרוש א' שנת תקנ"ד), ובחודש זה אנו בבחינת זכרים להשפיע ולהוסיף כוח בפמליא של מעלה (דרשות, פסח דרוש י"א שנת תקס"ג), וזאת ע"י ההוצאות הגדולות שמוציאים וההכנות הרבות לצרכי החג הקרב ובא (דרשות לשבת הגדול דף רמ"ז ע"ב, ותורת משה השלם פרשת בא נ"ה ע"ב).

שגב גדולת יום א' בניסן

יום ראשון של חודש ניסן הוא יום קדוש, שהוחזק לגילוי שכ"נה (דרשות, פרשת החודש דרוש ח').

שואלין ודורשין בהלכות החג

שואלין ודורשין שלושים יום קודם הפסח בהלכות פסח, ודוקא בפסח אמרו כן בזמן הזה, ולא בשאר מועדים (חידושי החת"ס להלכות פסח הנדפסים בסוף חידושי לפסחים, סי' תכ"ט סק"ב, ובענין דעת החת"ס לענין שאר יו"ט בזה"ז, ראה ב"י א"ח סי' תכ"ט, ומג"א שם ומשנ"ב שם סק"א, וע"ע בחידושי רבינו עמ"ס פסחים ו' ע"א).

באיזה הלכות דורשין

בימים אלו שקודם החג דורשין באותן הלכות הנוגעות למעשה אשר יעשו לקראת החג, ובחג עצמו דורשין בדברים שבעבורם נצטוו (חידושי הלכות פסח סי' תכ"ט שם).

הנ"ל למי שבקי בהלכות החג

גם מי שיועד את ההלכות יש לו לחזור ולשנן הלכות החג קודם החג, וכך נהג מרן רבינו ז"ע בעצמו לחזור וללמוד עם תלמידיו הלכות החג הקרב ובא (לקוטי חיים בן חבר עמוד ת"ח, וראה בדברי החת"ס עה"ת פרשת ואתחנן עה"פ ולמדתם אותם ושמרתם

לזכות:

החתן אברהם אבא בן כליה אסתר
הכלה רבקה לאה בת שרה

הי"ד שזכות רביה"ק ז"ע וזכות התורה יעמוד להם להתברך בברכה המשולשת בתורה, בני ברכי חיי ארוכי ומווני רוויחי, ויעלה היוזג יפה יפה בכרם בית ישראל

יר"ל צ"י:

היכל החתם סופר

המפעל העולמי להפצת ונחלת מורשת החתם סופר

אימייל: chasamsofer3@gmail.com

המוענינים לקבל את הגיליון מידי שבוע במייל, נא לשלוח בקשת הצטרפות לכתובת האימייל שלנו

